

3.5. Роль управлінських компетенцій викладачів у забезпеченні мовної безпеки України

(С. Соколова)

3.5. Role of teachers' managerial competences in ensuring the language security of Ukraine

(S. Sokolova)

Аналізуються управлінські компетенції викладача та їх потенційна роль у забезпеченні мовної безпеки України. Наголошується на особливій функції викладача у формуванні політичної культури суспільства.

Серед ключових завдань політики національної безпеки у внутрішній сфері є створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей, зокрема, шляхом забезпечення пріоритетності всебічного розвитку й підтримки української культури та української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Особливе місце тут відведене системі освіти, бо викладачі та науковці завжди є силою, яка виступає ядром громадянського суспільства, має активну громадянську позицію. Сучасний викладач не тільки повинен володіти загальномовними компетенціями, мати ґрунтовні мовні знання і вміло їх використовувати – викладач має усвідомлювати себе україномовною особистістю та транслювати таку позицію на своїх вихованців.

Під управлінськими компетенціями викладача, спрямованими на утвердження і захист мовної безпеки України,

The chapter is devoted to teacher's managerial competences and their potential role in the language security of Ukraine providing. The special function of a teacher in political culture forming is emphasized.

The key objectives of national security policy in the domestic sphere is to create favourable conditions for strengthening the unity of Ukrainian society based on European democratic values, in particular by providing priority support and all-round development of Ukrainian culture and Ukrainian language as the state one in all spheres of social life throughout Ukraine. A special place is reserved for education system because teachers and researchers have always been the acting core of civil society, with active social position. The contemporary teacher must possess not only general language competences, but thorough language knowledge and be able to use them – the teacher must be aware of himself as a Ukrainian-speaking person and broadcast this position to students.

Managerial competences of a teacher, promoting the protection

Part 3. Features of implementation of teachers' managerial competences in professional activity

розуміємо такі компетенції, що забезпечують організацію цілеспрямованого впливу на студентів за допомогою педагогічних методів і засобів з використанням особливих психолого-педагогічних технологій для досягнення поставленої мети – формування свідомої національної ідентичності та патріотичного громадянського суспільства через усвідомлення української мови як основи інтеграції України та гарантії гуманітарної безпеки держави. Серед таких компетенцій: планувальні, організаційні, стимуляційні, координаційні, контрольні-оцінні, комунікаційні, діловодні, інформаційно-аналітичні, компетенції прийняття рішень, компетенції самоменеджменту. Їх реалізація у світлі мовної безпеки України передбачає: 1) просвітницьку діяльність викладачів з громадянами України; 2) просвітницьку діяльність викладачів з іноземцями.

У розділі наведено приклад реалізації управлінських компетенцій, сфокусованих на утворення мовної безпеки України – ініціювання та організація автором літніх мовних шкіл для закордонних учителів української мови як іноземної та організація курсів підвищення кваліфікації для викладачів української мови як іноземної. Адже обидва досвіди потребують від викладача не тільки філологічних знань, але й планувальних, організаційних, координаційних та інших видів управлінських компетенцій.

Ключові слова: управлінські компетенції викладача, мовна безпека, національна безпека, мовна політика, політична культура.

and security of Ukrainian language, include those competences which ensure teaching students with using special managerial, psychological and pedagogical techniques to achieve this goal – creation of conscious national identity and patriotic civil society through awareness of Ukrainian language as the basis for Ukraine integration and guarantee of humanitarian security. Among these competences there are the following: planning, organization, control-and-evaluation, communication, record-keeping, informational-analytic, decision-making competences, competences for self-management. Their implementation in the light of language security of Ukraine provides: 1) educational activities of teachers with citizens of Ukraine; 2) educational activities of teachers with foreigners.

Author reveals examples of the implementation of managerial competences aimed at strengthening language security of Ukraine – an initiation and organization of summer language schools for foreign teachers of Ukrainian language and organization of training courses for teachers of Ukrainian as a foreign language. Both experiments require from the teacher not only philological knowledge, but also planning, organization, coordination and other managerial competences.

Keywords: teacher's managerial competences, language security, national security, language policy, political culture.

В умовах світової глобалізації та постійних прямих і опосередкованих зазіхань на територію України стратегічною метою держави має бути формування свідомої національної ідентичності та патріотичного громадянського суспільства. Способом досягнення цієї мети є об'єднання громадян України та закордонних українців навколо чітких спільних світоглядних, культурних та ідеологічних цінностей. Провідну роль у цьому має відігравати українська мова, яку можна назвати стрижнем гуманітарної безпеки, символом державності України: з одного боку вона об'єднує громадян в межах України, з іншого – інтегрує закордонних українців. При цьому яскравим показником незалежності та процвітання України буде зацікавленість іноземців українською мовою.

Ще у 1996 році Конституція України у частині першій статті 10 задекларувала, що держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [12]. Також, відповідно до статті 30 Закону України «Про засади державної мовної політики» [6], держава, відповідно до міжнародних норм і міждержавних угод, сприяє розвитку української мови і культури за кордоном, задоволенню національно-культурних потреб закордонних українців, надає згідно з нормами міжнародного права всебічну допомогу, за їх бажанням, освітнім школам, науковим установам, національно-культурним товариствам українців, громадянам українського походження, які проживають у зарубіжних країнах, у вивченні української мови та проведенні наукових досліджень з українознавства, сприяє навчанню громадян українського походження в навчальних закладах України.

Але, як влучно зазначено у загальних положеннях Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» [27], на початку XXI століття у світі відбуваються кардинальні трансформації, що супроводжуються зміною геополітичних конфігурацій ... Спостерігається небезпечна тенденція перегляду національних кордонів поза нормами міжнародного права. Застосування сили і погрози силою повернулися до практики

міжнародних відносин, у тому числі в Європі. Різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, «заморожених» конфліктів біля її кордонів, а також критична зовнішня залежність національної економіки обумовлюють уразливість України, послаблюють її роль на міжнародній арені та виштовхують на периферію світової політики, у «сіру зону безпеки». Таким небезпекам сприяє те, що серед громадян України, зокрема, серед учнів і студентів, за словами Л. Мацько [15, с.27], поширений мовний нігілізм, нерозуміння мовної природовідповідальності етнічній особистості, байдужість до свого майбутнього і, відповідно, відсутність програм і перспектив власного мовного розвитку і вдосконалення. Тобто частина української молоді й далі демонструє синдроми російської мовної вищевартості, а української – меншовартості, синдроми, породжені столітнім лінгвоцидом української мови, заборонами й обмеженнями та безкінечним возвеличенням російської мови в Україні. Академік Л. Мацько також із прикрістю визнає, що в українському педагогічному дискурсі й досі залишається лінгводидактичною проблемою аксіологічний аспект формування мовної особистості, який розкриває її ціннісно-оцінні орієнтації у виборі мови спілкування, часто, на жаль, не на користь української мови.

Тому важливо, що в основу політики національної безпеки України покладено принцип пріоритету захисту національних інтересів (ч. 2.4 Стратегії). А серед нагальних завдань політики національної безпеки України – захист таких життєво важливих національних інтересів України, як: збереження і розвиток духовних і культурних цінностей українського суспільства, зміцнення його ідентичності на засадах етнокультурної різноманітності (ч. 2.2 Стратегії). За словами І. Дзюби, настав час обороняти українські ідеали, бо «тільки національна визначеність культури гарантує майбуття народу як нації» [4].

Серед ключових завдань політики національної безпеки у внутрішній сфері є створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей, зокрема, шляхом забезпечення пріоритетності всебічного розвитку й підтримки української

культури та української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України (ч. 4.3.1 Стратегії). Це зафіксовано також у статті 6 Закону України «Про основи національної безпеки України» [8]: одним із пріоритетів національних інтересів України є забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Природно, що особливе місце у цьому відведене саме системі освіти, бо завжди «викладачі та науковці в Україні... історично були силою, що виступала ядром громадянського суспільства, мала активну громадянську позицію та ліберально-демократичну орієнтацію» [1,с.164]. Конституційний Суд України, виходячи з положень статті 10 Конституції України та законів України щодо гарантування застосування мов в Україні, в тому числі у навчальному процесі, визначив [21], що мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах України є українська мова. Крім того, в частині 2 статті 20 Закону України «Про засади державної мовної політики» [6] зазначено, що громадянам України гарантується право отримання освіти державною мовою, яке забезпечується через мережу дошкільних дитячих установ, загальних середніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих державних і комунальних навчальних закладів з українською мовою навчання.

Отже, у системі національної безпеки України чільне місце займає викладач як суб'єкт демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, який, реалізуючи ч. 5.4.4 Стратегії національної безпеки України [27], має брати участь у залученні інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки, а також до оцінки її ефективності. Тобто сучасний викладач не тільки повинен володіти загальномовними компетенціями, повинен мати ґрунтовні мовні знання і вміло їх використовувати – викладач повинен мати мовну свідомість і усвідомлювати себе україномовною особистістю та транслювати таку позицію на своїх вихованців. Зокрема, у статті 56 Закону України «Про освіту» [7] серед обов'язків педагогічних та науково-педагогічних

Part 3. Features of implementation of teachers' managerial competences in professional activity

працівників зазначено, що вони зобов'язані настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів відданості, патріотизму, виховувати у дітей та молоді повагу до народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного середовища країни. Такі визначені законом функції викладача передбачають наявність у нього дієвих професійно розвинених управлінських компетенцій.

Під управлінськими компетенціями викладача, спрямованими на утвердження і захист мовної безпеки України, розуміємо такі компетенції, що забезпечують організацію цілеспрямованого впливу на студентів за допомогою педагогічних методів і засобів з використанням особливих психолого-педагогічних технологій для досягнення поставленої мети – формування свідомої національної ідентичності та патріотичного громадянського суспільства через усвідомлення української мови як основи інтеграції України та гарантії гуманітарної безпеки держави. Тобто задача викладача – формувати серед студентів свідомі мовні особистості. А для формування повноцінної мовної особистості важливими є всі аспекти мовного навчання та мовного виховання студентів: філософські, педагогічні, психологічні, соціальні, національно-культурні, лінгвістичні, літературознавчі, методичні та ін.

Іншими словами, головною метою викладача є виховання проукраїнської політичної культури суспільства. «Тим, що ми спілкуємось українською, ми утверджуємо нашу державу, нашу мову, нашу культуру, і наш патріотичний дух» [10].

За визначенням М. Головатого, політична культура – це особливий вид культури, спосіб духовно-практичної діяльності й відносин, які відображають, закріплюють і реалізують основні національні погляди й цінності, знання та навички участі громадян у суспільно-політичному житті [3, с. 76]. Через політичну культуру «індивід усвідомлює себе суб'єктом суспільного життя, спільноти, до якої він належить, формулює своє ставлення до інших індивідів та соціальних груп, а також своє ставлення до існуючого суспільного ладу» [1, с. 162]. Саме викладач найбільше за інших несе відповідальність за формування патріотичної громадянської

позиції суспільства: відповідно до Закону України «Про освіту» [7], метою освіти, серед іншого, є формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, а освіта в Україні ґрунтується на засадах демократії та національної свідомості.

Схематично діяльність викладача, спрямовану на виховання політичної культури суспільства, а отже і на утвердження й захист мовної безпеки України, можна зобразити у вигляді таблиці 3.5.1.

Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, – наголошується в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) [19], – мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні. Одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти Державна національна програма «Освіта» визначає вивчення української мови в усіх навчально-виховних закладах, утвердження її як основної мови функціонування загальноосвітньої, професійної та вищої школи. Серед шляхів реформування змісту загальноосвітньої підготовки в гуманітарній освіті програма називає формування гуманітарного мислення, опанування рідною, державною та іноземними мовами. Також зазначено, що пріоритетним напрямком реформування виховання є формування високої мовної культури та оволодіння українською мовою. Окремо підкреслено, що дошкільне виховання спрямовується на практичне оволодіння рідною мовою в сім'ї та дошкільному виховному закладі, а основна середня освіта забезпечує досконале оволодіння українською та рідною мовами. На міжнародному рівні програма «Освіта» має сприяти укладанню угод та контрактів із зацікавленими країнами про проведення на комерційній основі на базі університетів та педагогічних інститутів курсів української мови, літніх шкіл, семінарів, олімпіад.

**Діяльність викладача
із виховання політичної культури суспільства**

<i>Суб'єкт</i>	Викладач		
	↓		
<i>Засоби</i>	Система методів і засобів впливу (з використанням особливих психолого-педагогічних технологій)		
	↓	↓	↓
<i>Об'єкт першого порядку</i>	Студент 1 (майбутній учитель)	...	Студент N (майбутній учитель)
	↓	↓	↓
<i>Результат першого порядку</i>	Усвідомлення студентською молоддю того, що українська мова є основою інтеграції України та гуманітарної безпеки держави		
	↓	↓	↓
<i>Засоби</i>	Система методів і засобів впливу (з використанням особливих психолого-педагогічних технологій)		
	↓	↓	↓
<i>Об'єкт другого порядку</i>	Учень, вихovanець 1	...	Учень, вихovanець N
	↓		
<i>Результат другого порядку</i>	Усвідомлення суспільством української мови як основи інтеграції України та гуманітарної безпеки держави		
	↓		
<i>Генеральний результат</i>	Формування свідомої національної ідентичності та патріотичного громадянського суспільства		

Тому в Україні, як і за її межами, має бути організована робота, спрямована на утвердження української мови на світовій арені. Для реалізації такої мети має відбуватися злагоджена робота

Частина 3. Особливості реалізації управлінських компетенцій викладачів у професійній діяльності

всієї системи освіти України, спрямована на утвердження й захист мовної безпеки України, що передбачатиме:

1) просвітницьку діяльність викладачів з громадянами України, спрямовану на утвердження мовної безпеки України;

2) просвітницьку діяльність викладачів з іноземцями, спрямовану на утвердження мовної безпеки України.

Злагоджена робота всієї системи освіти України, спрямована на утвердження мовної безпеки України, на нашу думку, має передбачати такі напрямки:

- розробка необхідної нормативно-правової бази для функціонування української мови як державної;

- удосконалення системи підготовки фахівців з української мови як рідної;

- визнання на державному рівні необхідності підготовки фахівців з української мови як іноземної;

- філологічна підготовка викладачів усіх дисциплін;

- розробка науково-практичного напрямку «Мовна безпека України»;

- забезпечення єдності в діяльності всіх елементів системи підготовки та підвищення мовної кваліфікації викладачів за різними спеціалізаціями шляхом створення науково-практичних центрів науково-методичного забезпечення функціонування української мови як державної;

- стимулювання здійснення фундаментальних, пошукових та прикладних наукових досліджень для вдосконалення системи запровадження української мови як державної;

- актуалізація культурно-освітньої та просвітницької діяльності серед громадськості;

- розробка та реалізація програм і проектів з поширення української мови як державної із залученням науково-методичної, фінансової, технічної допомоги різноманітних громадських організацій, асоціацій, фондів, в т.ч. і міжнародних.

Професійна діяльність викладача у такому руслі має реалізувати принцип цілеспрямованості освіти – бути науково обґрунтованою та спланованою. Управлінські компетенції викладача в цій сфері мають забезпечувати постановку близької, середньої й далекої перспектив, розв'язання конкретних завдань

Part 3. Features of implementation of teachers' managerial competences in professional activity

для їх досягнення. Тому з метою реалізації цих принципів сучасний викладач для ефективної організації навчально-виховного процесу, крім загальних психолого-педагогічних компетенцій, повинен володіти управлінськими компетенціями, окресленими Г. Нестеренко [18, с. 12-16], а саме: компетенції планування, організаційні, стимулюючі, координаційні, контрольно-оцінні, комунікаційні, діловодні, інформаційно-аналітичні, компетенції прийняття рішень, компетенції самоменеджменту.

На основі науково-методичних напрацювань Л. Мацько [15, с. 45-46] та О. Семеног [22, с. 144], формуємо такі завдання просвітницької роботи викладачів з громадянами України, спрямованої на утвердження мовної безпеки України, в реалізації яких викладач проявляє управлінські компетенції:

- виховувати громадянина і патріота Української держави;
- формувати усвідомлене ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, моральної і культурної цінності, потребу знати сучасну українську літературну мову й досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя,
- розвивати інтелектуально-креативні здібності студентів, їх інтерес до вивчення української мови, до творчого осягнення вершин української культури й мистецтва слова;
- формувати мовні компетенції студентів, тобто системні знання про мову як засіб вираження думок і почуттів людини;
- виробляти практичні навички володіння культурою мови, дотримання в усних і письмових висловлюваннях орфоепічних, орфографічних, лексичних, морфологічних, стилістичних, пунктуаційних норм, користування лінгвістичними словниками;
- прищеплювати мовний смак, розширюючи філологічний кругозір, удосконалювати вміння застосовувати здобуті знання в роботі з мовним матеріалом;
- формувати лінгвістичні компетенції учнів, поглиблюючи їхні знання про українську мову як багатофункціональну знакову систему й суспільне явище, при набутті загальних відомостей про мовознавство як науку і праці вітчизняних лінгвістів, здатності до мовної рефлексії, інтелектуалізації мовлення студентів;
- формувати мовленнєві комунікативні компетенції;

- виробляти лінгвокультурознавчу компетенцію, формуючи цілісне уявлення про мову як національно-культурний феномен, розуміння національної своєрідності української мовної картини світу, знання констант української національної культури, концептуальних лінгвокультурем, виховання поваги до інших етносів, їхніх мов, звичаїв, традицій, культури, історії;

- формувати дослідницьку компетенцію, вдосконалювати вміння і навички самостійної філологічної роботи з навчально-науковим текстом, різними джерелами наукової інформації з лінгвістики, зокрема електронними, розвиток умінь інформаційної переробки тексту, пошук інноваційних технологій.

Традиційні підходи до процесу навчання й виховання, оснований тільки на передачі готових знань, є малоефективними, а у випадку просвітницької роботи викладача, спрямованої на утвердження й захист мовної безпеки України, – навіть, шкідливими. Отже, в основі діяльності викладача має бути принцип розвитку ініціативи й активності студентів. Активний і творчий викладач має проявляти свої управлінські компетенції як під час традиційних моделей занять (лекції-дискусії, проблемні лекції, практичні заняття, семінарські заняття, лабораторні заняття, навчальні тренінги, тематичні дискусії, комп'ютерне моделювання, майстер-класи, ділові ігри, рольове й імітаційне моделювання, круглі столи, науково-практичні конференції, конференції по захисту випускних творчих робіт, розроблення й захист авторських проєктів, творчих робіт тощо), так і під час специфічних (психотренінги, робота в дискусійних та предметних мікрогрупах та ін.).

Відповідно до загальних методичних рекомендацій Л. Мацько по формуванню мовної особистості [15, с. 52], в якості ефективних засобів впливу рекомендуємо використовувати інформаційні технології, філологічні й лінгвістичні Інтернет-сайти, українські мультимедійні CD-навчальні видання, Український мовно-інформаційний фонд НАН України, електронні словники, довідники, електронні бібліотеки, україномовні Web-сайти, Web-форуми, телеконференції, роботу з Web-сторінками мовознавців, укладання власної електронної бібліотеки тощо.

Part 3. Features of implementation of teachers' managerial competences in professional activity

Істотним внеском у методичну науку та практику є Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти [5]. Відповідно до переліку заходів, рекомендованих для впровадження під час вивчення сучасних мов, окреслених Рекомендацією NR (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови» (ухвалена Комітетом міністрів на 623-му засіданні заступників міністрів від 17 березня 1998 р.) [20], формулюємо такі завдання просвітницької роботи викладачів з іноземцями, спрямованої на утвердження й захист мовної безпеки України:

- здійснювати освітню діяльність у такий спосіб, щоб забезпечити доступність відповідних ресурсів для задоволення зростаючих вимог до міжнародного спілкування й розуміння (реалізація пункту A.1.III Рекомендації);

- підтримувати розвиток зв'язків і обмінів з установами й представниками різних рівнів освіти, щоб ознайомлювати з мовним і культурним досвідом України (реалізація пункту A.2.VI Рекомендації) та сприяти вивченню української мови протягом усього життя, надаючи для цього відповідні ресурси (реалізація пункту A.2.VII Рекомендації);

- сприяти професійно-орієнтованому вивченню української мови, забезпечуючи баланс між професійним, культурним і особистим розвитком (реалізація пункту D.17 Рекомендації);

- створювати умови, для підтримки й розвитку мовних навичок, а також заохочувати студентів з невеликим попереднім досвідом вивчення української мови (або без такого досвіду) з метою набування вміння спілкуватися українською мовою (реалізація пункту E.19 Рекомендації);

- брати участь у створенні національних і міжнародних структур, щоб забезпечити якнайширшу доступність умов для дистанційної освіти (включаючи використання комунікативних та інформаційних технологій) з метою сприяння розвитку й диверсифікації комунікативних навичок, поєднуючи, де це можливо, самостійне навчання з інституційним (реалізація пункту E.21 Рекомендації);

- організувати використання студентами особистого документа – європейського мовного портфеля, в якому вони зможуть реєструвати кваліфікації та інший важливий мовний і

культурний досвід протягом усього життя (реалізація пункту G.27 Рекомендації);

- вживати заходів для забезпечення тісної співпраці між освітніми органами влади, університетами, освітніми дослідними центрами (наприклад, Інститут української мови НАН України, Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, Науково-дослідний інститут українознавства МОН України та ін.) та закордонними навчальними закладами (реалізація пункту H.33 Рекомендації);

- створювати програми для підвищення кваліфікації, працювати над створенням міжнародної інтерактивної мережі для спільного використання досвіду і знань, максимально сприяти впровадженню європейського виміру в освіту (реалізація пункту H.37 Рекомендації).

Зазначимо, що управлінські компетенції викладача в діяльності, пов'язаній із мовною безпекою України, визначаємо відповідно до трьох принципів управління [2]: 1) наявність процесу передачі, обробки й зберігання інформації, 2) наявність телеологічного ефекту (цілепокладання), 3) наявність механізму зворотного зв'язку для корегування дій з досягнення цілей.

Прикладом реалізації управлінських компетенцій викладача, спрямованих на організацію діяльності, метою якої є утвердження мовної безпеки в Україні, є ініціювання та організація автором цієї статті літніх мовних шкіл для закордонних учителів української мови як іноземної та організація курсів підвищення кваліфікації для викладачів української мови як іноземної.

Літні мовні школи з української мови як іноземної С. Соколова започаткувала та організовувала у червні-липні 2009 [23; 24], 2011 [14] та 2012 [13] рр. на базі Інституту української філології та активно їх популяризувала [25]. Слухачами літніх шкіл були представники Естонії, Канади, Польщі, Придністров'я, Російської Федерації, Словаччини, Угорщини, Узбекистану, Хорватії. Традиційно, особливе місце під час організації літніх шкіл відводиться практичному ознайомленню з яскравими скарбами української культури та історії – під час екскурсій до музеїв та на виставки, відвідування театрів, природних парків та національних заповідників тощо.

Курси підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної з вищих навчальних закладів України на базі Інституту перепідготовки і підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова [9] відбуваються від 2009 року дотепер. Науково-методичні розробки автора цієї статті лягли в основу першого Навчального плану курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної [11; 16] та є базовими у професійному блоці оновленої навчальної програми курсів «Інноватика у викладанні української мови як іноземної» [17].

Мовні школи та курси створюють можливість спілкування слухачів із філологами-науковцями, викладачами-практиками, студентами. Слухачі збагачують свої знання у царині сучасної української літературної мови, методики навчання української мови як іноземної, методики викладання українознавства, історії культури України. Це сприяє формуванню уявлення про шлях духовно-культурного розвитку українського народу, про особливості ментальності, самобутність культури та педагогіки України. Навчальні програми, за якими відбувається навчання, є оригінальними, відповідають потребам учителів-практиків, які навчають українській мові іноземців. У подальшому вивчений матеріал допомагає педагогам вправно використовувати мовні, методичні, культурологічні, історичні, психологічні та педагогічні знання у роботі не тільки з етнічними українцями, а й з іноземцями.

Навчальні програми мовних шкіл та курсів для викладачів української мови як іноземної містять широкий спектр фахової, науково-методичної, соціальної, правової, організаторської підготовки тощо. Навчання забезпечує поєднання фундаментальності науково-теоретичного матеріалу з практичною спрямованістю у вирішенні конкретних завдань навчання української мови іноземців. В основу покладено прогресивні технології, які стимулюють зацікавлене ставлення слухачів до теоретичних знань та передового досвіду, відбивають у формах і методах навчання цілісний і загальний зміст професійної діяльності, сприяють засвоєнню ефективних способів вирішення фахових проблем. Зміст навчальних дисциплін сформовано за

такими напрямками: 1) соціально-гуманітарний (окремі питання філософії, соціології, культурології, етики, права, інформаційних технологій тощо) і 2) професійний блок (методика навчання української мови як іноземної, українська мова, українознавство). Реалізовано програму у двох аспектах: науково-теоретичний (актуальні проблеми розвитку науки, культури, освіти) і практично-прикладний (здобуття знань, умінь та вироблення навичок, особистісне та професійне зростання).

По закінченні літньої школи за результатами складання форм контролю слухачі отримують Сертифікат про проходження Літньої школи для викладачів української мови як іноземної, а слухачі курсів підвищення кваліфікації – Свідоцтво державного зразка, що видає Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Отже, мовні школи та курси для викладачів української мови як іноземної виконують такі соціокультурні функції:

1) забезпечують потреби українського суспільства у конкурентоспроможних фахівцях з української мови як іноземної, зацікавлених у професійній самореалізації;

2) забезпечують професійну підготовку та перепідготовку кадрів, зорієнтовану на комфортну адаптацію навчального процесу відповідно до загальноєвропейських рекомендацій мовної освіти;

3) підвищують рівень базової освіти, спрямованої на загальнокультурну, гуманітарну та професійну підготовку кадрів.

Підсумовуючи, наголошуємо на особливій функції викладача у формуванні політичної культури суспільства, бо викладачі завжди є силою, що виступає ядром громадянського суспільства, має активну громадянську позицію. Сучасний викладач не тільки має володіти загальномовними компетенціями, повинен мати ґрунтовні мовні знання і вміло їх використовувати – викладач повинен усвідомлювати себе україномовною особистістю та транслювати таку позицію на своїх вихованців.

У світлі мовної безпеки України сьогодення вимагає від викладача пошуку нових напрямків популяризації та піднесення престижу української мови у тому числі шляхом індивідуалізованого відбору й презентації лінгвістичної та

красзнавчої інформації. Отже, головне завдання саморозвитку сучасного викладача з метою оптимізації професійної діяльності – це вдосконалення наявних та відпрацювання нових управлінських компетенцій.

Література

1. Бех В.П. Функціональна модель особистості: пошуки політикокультурних детермінант поведінки: монографія / В.П. Бех, Є.О. Шалімова – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 255 с.
2. Винер Н. Кибернетика или управление и связь в животном мире и машине / Н.Винер. – М.: Советское радио, 1968. – 325 с.
3. Головатий М.Ф. Мистецтво політичної діяльності: навчальний посібник / М.Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2002. – 176 с.
4. Дзюба І. Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність? / І. Дзюба// Культура і життя / І. Дзюба. – 1988. – № 4.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 № 5029-VI в редакції від 06.09.2014 зі змінами і доповненнями – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
7. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII в редакції від 06.09.2014 зі змінами і доповненнями – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
8. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV в редакції від 19.04.2014 зі змінами і доповненнями – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
9. Ісаєнко В. Перші кроки у вивченні української як іноземної [Електронний ресурс] / В. Ісаєнко. – Доступно з: http://www.ipk.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=17%3A2010-02-01-08-45-56&catid=14%3A2010-03-09-13-04-01&Itemid=20&lang=uk.

10. Ковальчук В. У Києві встановили рекорд з масового написання диктанту єдності [Електронний ресурс] / В.У. Ковальчук // День. Kiev.ua. – Доступно з: <http://www.day.kiev.ua/uk/news/081114-u-kiievi-vstanovili-rekord-z-masovogo-napisannya-diktantu-iednosti>.

11. Комплекс навчальних програм для курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної / Укладачі: С.В. Соколова, Я.О. Чепуренко, Н.В. Гузій, В.М. Ісаєнко, Т.В. Дудар. – К.: Ореол-Сервіс, 2010. – 75 с.

12. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.

13. Літня мовна школа для іноземців: досвід НПУ. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://npu.edu.ua/index.php/en/?Itemid=116&catid=9:ss&id=1711:2012-07-24-05-19-27&lang=ua&option=com_content&view=article.

14. Літня школа з української мови. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://npu.edu.ua/index.php/en/?Itemid=211&catid=9:ss&id=1025:2011-07-08-12-56-05&lang=ua&option=com_content&view=article.

15. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі: Навчальний посібник / Л.І. Мацько. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

16. Навчальні плани та програми курсів підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної // Укладачі: С.В. Соколова, Я.О. Чепуренко, Н.В. Гузій, Т.В. Дудар, В.М. Ісаєнко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 50 с.

17. Навчально-методичний комплекс курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників із напрямку «Інноватика у викладанні української мови як іноземної» / укладачі: Н.В. Гузій, Г.О. Нестеренко, С.В. Соколова, В.В. Уліщенко, Я.О. Чепуренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 51 с.

18. Нестеренко Г.О. Матриця управлінських компетенцій викладача / Г.О. Нестеренко // Управлінські компетенції викладача вищої школи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого 2014 року) / ред. кол.: Г.О. Нестеренко

Part 3. Features of implementation of teachers' managerial competences in professional activity

(голова), О.Г. Пугачова (заст. голови) [та ін.]. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – С. 12–16.

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. N 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») в редакції від 29.05.1996 – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF/page>.

20. Рекомендація N R (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови», ухвалена Комітетом міністрів на 623-му засіданні заступників міністрів від 17 березня 1998 р. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_725.

21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) від 14.12.1999 № 10-рп/99 – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99/para54#n54>.

22. Семенов О.М. Професійна підготовка учителів української мови і літератури: Монографія / О.М. Семенов. – Суми: Мрія-1, 2005. – 404 с.

23. Соколова С.В. Літні мовні курси / С.В. Соколова // Педагогічні кадри. Газета Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – 2009. – № 8 (1602), жовтень. – С. 2.

24. Соколова С.В. Світове українство: мовно-культурна комунікація (про літні мовні курси для учителів української мови як іноземної) / С.В. Соколова // Освіта. Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2009. – № 41 (5372) від 16–23 вересня. – С. 4.

25. Соколова С.В. Конференція у Пряшеві «Словацько-українські взаємини в галузі мови, літератури і культури» / С.В. Соколова // Новини Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 04.10.2011. [Електронний

ресурс]. – Доступно з: http://www.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1128%3A2011-10-04-15-04-47&catid=9%3Ass&Itemid=211&lang=ua.

26. Соколова С.В. Міжнародний статус української / С.В. Соколова // Освіта. Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2011. – № 41 (5476) від 12–19 жовтня. – С. 4.

27. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105 (в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 року № 389/2012) – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/paran10#n10>.